

УДК [323: 93/94]: 355.45

DOI 10.59226/2786-6920.1.2025.151-159

ДРУЧЕК ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності Київського інституту Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-7460-8137>

ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ (НАЦІОНАЛЬНОЇ) ПАМ'ЯТІ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано важливість вивчення проблем історичної пам'яті та політики історичної (національної) пам'яті сьогодні, у період ведення Росією проти України збройної агресії та інформаційної війни, виявом якої є перенесення протистояння у сферу суспільної свідомості та колективної історичної пам'яті.

Проаналізовано основні підходи до поняття історичної пам'яті та запропоновано його розуміння як відображення у колективній свідомості знань і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює та зберігає своє минуле.

Запропоновано розуміння поняття політики історичної (національної) пам'яті як сукупності соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого, актуалізованих сучасним політичним контекстом. Доведено, що у сучасних демократіях формування (конструювання) політики пам'яті є одним із напрямів державної політики. Доведено, що політика історичної (національної) пам'яті об'єктивується у формі законодавства, стратегій, концепцій, які визначають способи відтворення минулих подій або пам'яті у суспільстві, інкорпуючись у політичні декларації, урядові програми, пам'ятні практики, меморіальні об'єкти. Призначенням політики пам'яті є формування колективної інтерпретації минулого та визначення певних подій, символів чи особистостей, які необхідно вшановувати в суспільстві.

Обґрунтовано, що наявний у сучасному українському соціумі кризовий стан історичної пам'яті, сукупно із недоліками та прогалинами в минулій реалізації політики історичної (національної) пам'яті, особливо, за умов інформаційної війни та впливу ворожої пропаганди, можуть перешкоджати єдності суспільства, спричинити серйозну загрозу суспільній злагоді та національній безпеці.

Ключові слова: історична пам'ять; політика історичної (національної) пам'яті; національна безпека; суспільний консенсус; консолідована модель.

Постановка проблеми. Історичній пам'яті завжди належала одна із ключових ролей у процесах формування національної свідомості, національної єдності, забезпечення суспільної та національної безпеки. Особливого значення феномен історичної пам'яті набуває у періоди суспільно-політичних зрушень – таких, якою стала для українського соціуму збройна агресія російської федерації проти України. Ця війна, крім надзвичайної жорстокості агресора, характеризується гібридним характером, перенесенням протистояння у сферу суспільної свідомості, одним із складових якої є історична пам'ять. Намагання поширити «руській мір» через апелювання до спільних

фрагментів історичної спадщини найбільш яскраво спостерігається у спробах ворога спотворити історичне минуле. Проте саме історична пам'ять українців, як складова їх національної свідомості, стоїть на заваді багаторічним спробам Росії остаточно затягнути Україну в орбіту свого впливу. Імперське та радянське минуле, трагічні масові злочини, організовані Росією проти українців (такі, як Батуринська різанина, знищення Січі, війна проти УНР, розкуркулення, Голодомор, «розстріляне вродження», русифікація, і, безумовно, нинішня російсько-українська війна), мають величезний вплив на національну свідомість української нації, її колективну самоідентифікацію, сприйняття

політичних, культурних та ідеологічних явищ як у минулому, так і в теперішньому часі.

Важливість вивчення проблем історичної пам'яті та політики історичної (національної) пам'яті у сучасному українському суспільстві обумовлюється тією роллю, яку відіграють зазначені феномени у контексті процесів самоідентифікації та державотворення, забезпечення внутрішньої і зовнішньої національної безпеки, визначення політичного майбутнього Української держави та української нації.

Безпековий компонент історичної пам'яті ще недостатньо осмислений та вивчений. Проте у контексті повномасштабної збройної агресії РФ проти України національна пам'ять посилює свою ідентифікуючу, консолідуючу та мобілізуючу функції, перетворюється у процесі реалізації відповідної політики пам'яті на вагомий чинник зміцнення системи національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичну пам'ять вивчають фахівці різних наук: філософи, психологи, історики, соціологи. Розробниками теорії історичної пам'яті є французькі соціологи першої половини ХХ ст. Анрі Бергсон та Моріс Хальбвакс, які довели взаємопов'язаність простору, часу і здатності людей зберігати у своїй свідомості певні події, а також розробили концепцію «колективної пам'яті». Дослідниця Т. Василевська [1; 2] довела, що основою концептуалізації національної пам'яті в сучасних демократіях постає титульна нація, яка формує національну державу як уявну політичну спільноту, а також обґрунтувала провідну роль держави у конструюванні моделі історичної пам'яті та реалізації політики національної пам'яті. Феномен історичної пам'яті, його місце і роль у системі суспільних цінностей досліджувала Л. Нагорна у працях «Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії» [3] та «Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал» [4]. Актуальність формування національної політики пам'яті через призму національної безпеки висвітлено в аналітичній доповіді «Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України» [5], в якій досліджується проблема національної ідентифікації в контексті політики історичної пам'яті. Дослідники висвітлили гуманітарну експансію РФ у царині української національної історії, релігії та оцінки минулого як один із методів формування антиукраїнських настроїв у східних областях України, визначили пріоритетну роль освіти, науки та культури у формуванні історичної пам'яті українського суспільства та подоланні деструктивного впливу російського чинника.

Крім зазначених, проблемні аспекти історичної пам'яті та політики пам'яті розробляли О. Готра [6],

Н. Дічек [7], І. Ковальська-Павелко [8], А. Пугач [9], Н. Кузьмінець [10], інші дослідники. Завдяки працям зазначених авторів закладено основи розуміння понять історичної пам'яті та політики історичної (національної) пам'яті, доведено, що історична пам'ять формує національну свідомість, яка є засобом національної самоідентифікації і може сприяти або, навпаки, не сприяти порозумінню між представниками різних сегментів соціуму та бути використана як засіб у інформаційній війні.

Водночас проблеми формування відповідної сучасним воєнно-політичним реаліям політики національної пам'яті в Україні, яка найбільше відповідала б запитам суспільства, що понад десять років протистоїть країні-агресору, залишаються малодослідженими.

Мета статті – дослідити поняття політики історичної (національної) пам'яті; визначити її місце у структурі концептів суспільної та національної безпеки. Для цього необхідно виконати завдання: 1) дослідити поняття історичної пам'яті, політики історичної (національної) пам'яті; 2) установити основні напрями взаємозв'язку стану історичної пам'яті та змісту політики історичної (національної) пам'яті зі складовими національної безпеки; 3) розкрити завдання політики історичної (національної) пам'яті у сучасних воєнно-політичних реаліях України.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на поширеність у науковому та публіцистичному просторі, поняття історичної пам'яті характеризується множинністю розуміння. Найчастіше її розуміють як соціально-психологічне явище, здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин та формувати на його підставі уявлення про перебіг історичного процесу та своє місце у ньому. Переважно поняття колективної історичної пам'яті вважають близьким до поняття національної пам'яті, з чим варто погодитися. Відповідно, у межах дослідження поняття колективної історичної пам'яті є рівнозначним поняттю національної пам'яті, а поняття політики історичної пам'яті – поняттю національної політики пам'яті.

Термінологічний і понятійний довідник «Історична наука» визначає історичну пам'ять як «здатність людської свідомості відтворювати минуле. Без «пам'яті історичної» неможливе відтворення історії суспільства. Вона є успадкуванням минулого досвіду, що опредметнюється у відповідних культурних формах (традиціях, пам'ятках, мемуарах тощо), а також існує у вигляді історичної свідомості народу» [11, с. 281]. В Енциклопедії історії України [12] поняття історичної пам'яті подано як сукупність цілеспрямовано сконструйованих засобами історичної політики порівняно сталих

взаємопов'язаних колективних уявлень про минуле, що стандартизовані й кодифіковані в суспільстві, культурі і політичних дискурсах, міфах, символах, мнемонічних і комеморативних практиках, а також визначено, що ключовою функцією історичної пам'яті є передача досвіду та знань про минуле як основи самоідентифікації.

З урахуванням зазначеного, історичну пам'ять пропонуємо розуміти як відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей і теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює та зберігає своє минуле.

Як зазначає дослідниця Н. Яковенко, історична пам'ять – це колективне уявлення про минуле, фундамент національної ідентичності [13], ця пам'ять не лише фіксує значну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдиний контекст національної історії, де кожен факт, подія займають свою ціннісну нішу. Через механізм історичної пам'яті відбувається своєрідне сортування надбаного нацією чи народом досвіду на позитивний, який треба засвоювати і примножувати, та негативний, який є застереженням. Отже, у зазначеній оцінці можна виділити основну функцію історичної пам'яті, якою є збереження та передача досвіду про минуле своєї соціальної спільноти чи нації у цілому як основу для подальшого визначення свого місця у ньому, що, по суті, є соціальною чи національною ідентифікацією.

Акцентуючи на націєтворчому потенціалі історичної пам'яті, в умовах, коли росія не лише веде агресивну війну проти України, а й привласнює українську історію та культуру, вважаємо, що українці зараз, як ніколи, повинні демонструвати світові свої цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру та історичну науку.

Зазначене якраз і є змістом політики історичної (національної) пам'яті – сукупності соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів минулого (образів спільного минулого), актуалізованих сучасним політичним контекстом. У сучасних демократичних країнах формування (конструювання) політики пам'яті належить до одного з напрямів державної політики – цілеспрямованої діяльності органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер. Така політика об'єктивується у формі відповідного законодавства, стратегій, чи концепцій, які визначають способи відтворення минулих подій або пам'яті у суспільстві, інкорпуючись у політичні декларації, урядові програми, пам'ятні практики, меморіальні об'єкти. Призначенням політики пам'яті є формування колективної

інтерпретації минулого та визначання певних подій, символів чи особистостей, які варто вшановувати в суспільстві. До основних заходів у реалізації політики пам'яті належать: установлення державою національних свят; формування пантеону національних героїв; відзначення історичних подій; шанування героїв; запровадження відповідної концепції викладання історії тощо.

Аналізуючи поняття політики пам'яті, В. Артюх справедливо акцентує, на тому що «історична пам'ять у контексті політики є функцією влади, що визначає, як спільноті потрібно уявляти минуле. Політику пам'яті завжди спрямована на створення «потрібного» синтезу теперішнього з минулим [...]». Фактично, через отождолення певної маси індивідів із сконструйованою моделлю історичної пам'яті в процесі їх соціалізації відбувається конституювання й самого феномена нації» [14, с. 5]. Суб'єктами визначення та реалізації політики пам'яті в сучасній Україні є: а) держава та її органи – як її замовники і скеровувачі; б) наукові установи – як інституціоналізовані реконструктори і творці; громадянське суспільство – як суб'єкт продукування історичної пам'яті і суб'єкт взаємодії.

Ще 2006 року провідні науковці та експерти у сфері історії та соціальних практик запропонували комплекс стратегічних напрямів взаємодії держави і суспільства у напрямі формування найбільш прийнятної для українського суспільства моделі історичної пам'яті. Зокрема, це: а) досягнення спільного бачення українцями власної історії, суспільного консенсусу навколо її знакових подій, «примирення» протилежних візій минулого; б) публічна демонстрація державою, політичними силами, національною елітою поваги до української історії, прагнення відновити історичну пам'ять та справедливість; в) належне вшанування визначних історичних подій і постатей, гуртування навколо них суспільної думки; г) модернізація українського історичного нарративу, державна підтримка вітчизняної історіографії, підняття престижності професії історика; г) інтеграція української історіографії у європейський та світовий науковий контекст; д) сприяння розвитку вітчизняної археології, історичних архівів, музейної справи; е) відродження та збереження національних святинь, пам'яток історії; є) удосконалення стандартів викладання курсу історії України у навчальних закладах [15, с. 44]. Незважаючи на доволі чітку і об'єктивну візію політики пам'яті, яку повинні були реалізовувати відповідні органи і інституції, успіхи в її реалізації є не досить значними. Державні інституції, окремі політичні сили, лідери суспільної думки не завжди демонстрували єдність щодо конструювання відповідної завданням

розбудови української держави моделі історичної пам'яті. Зазначене призвело до аморфного стану історичної пам'яті української нації, що стало додатковим чинником на користь прийняття російським диктатором рішення щодо збройної агресії проти України. Основними виявами кризових явищ у структурі історичної пам'яті українців також вважаємо: неузгодженість між загальноукраїнською та іншими різновидами колективної ідентифікації; розбіжність між загальноукраїнськими та регіональними інтерпретаціями історичних подій (постатей); відсутність загальної згоди щодо «чужого», антиукраїнського характеру імперської та комуністичної влади, нав'язаних ззовні; успішність маніпуляцій щодо мовного питання; наявність у частини суспільства ностальгії за радянським минулим тощо.

Отже, кризовий стан історичної пам'яті у суспільстві, сукупно із аморфним станом політики історичної пам'яті, за умов ведення проти держави і суспільства інформаційної війни, можуть перешкоджати єдності суспільства, створювати загрозу суспільній злагоді та національній безпеці.

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про національну безпеку» [16], національну безпеку України варто розуміти як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. У науковій площині національну безпеку найчастіше розглядають як поняття, що характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави [17; 18]. Один із найавторитетніших фахівців з проблематики національної безпеки В. Ліпкан тлумачить зазначене поняття як сукупність офіційно прийнятих поглядів на цілі та державну стратегію в галузі забезпечення безпеки особистості, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного та іншого характеру з урахуванням наявних ресурсів і можливостей [19].

Отже, констатуємо, що відсутність у суспільстві чіткого розуміння значущих для всієї нації історичних символів, невизначена, часто взаємовиключна політика історичної (національної) пам'яті, відсутність конкретних орієнтирів історичних,

національних і суспільних цінностей в умовах інформаційної війни та збройної агресії може створювати безпосередню загрозу національній безпеці. Не маємо підстав не погодитися із Т. Василенко та Т. Бевз у тому, що для нашої країни актуальність консолідованої моделі політики історичної (національної) пам'яті посилюється у зв'язку з триваючим процесом формування політичної нації, а також війною, яка продовжується уже понад десять років, тому і відбувається не лише на воєнному, а й на інформаційному, просвітницькому, інтелектуальному фронті та виявляється, зокрема, у формі війн пам'ятей [2, с. 137]. Ключовою метою країни-агресора є демонтаж української державності, і тому в нагоді стають маніпулювання історичними фактами, руйнування ідентичності й цінностей у наших громадян, нав'язування їм іншочультурних стандартів. За таких умов неприпустимі замовчування чи неналежна повага до подвигу захисників і захисниць, які загинули, захищаючи державний суверенітет і територіальну цілісність України. Відповідно, зараз, як ніколи раніше, актуальним є втілення такої стратегії політики пам'яті, яка б не дозволила перетворити загиблих Героїв на статистику, а зберігала би історичну значущість вчинку та подвигу кожного і кожної для нинішнього і майбутнього поколінь.

Акцентуючи на пріоритетності завдання для держави формування консолідованої моделі історичної (національної) пам'яті в Україні, зазначимо, що така політика повинна бути виваженою, враховувати сучасні реалії та спиратися на міцну законодавчу основу. Відповідно до статті 11 Конституції України, «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури ...» [20]. Значущими для формування та реалізації політики історичної пам'яті в Україні є Закони України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [21], «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [22], «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо удосконалення діяльності, пов'язаної із встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв» [23] та ін.

У прийнятій 2023 року у межах Реанімаційного пакету реформ Візії «Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери у перспективі до 2030 року» визначено, що «політика національної пам'яті формує сприятливе суспільне та медійне середовище для постійного процесу

критичного осмислення уроків далекого і близького минулого, унеможлиблює використання комплексів національної меншовартості або величі й винятковості у зовнішній та внутрішній політиці, дозволяє порозумітися із європейськими сусідами стосовно травм минулого, зберігає, вшановує та поширює пам'ять про боротьбу українців за свободу, протистояння людиноненависницьким, імперським режимам» [24].

Зазначені нормативно-правові акти та візійні документи дозволяють констатувати, що навіть в умовах війни Українська держава не припиняє працювати над реалізацією політики історичної (національної) пам'яті. Зокрема, протягом 2022 р. в Україні перейменували 9859 топонімів, пов'язаних з росією, і демонтували 145 пам'ятників, пов'язаних з «пропагандою російської імперської політики» [25]. У зазначеному контексті погоджуємося із Т. Василевською та Т. Бевз у тому, що «виклики сьогодення, особливо в умовах повномасштабної війни рф проти України, потребують переосмислення минулого, відмови від радянських штампів ідеалізації і віктимізації історії. Політика пам'яті повинна стати впливовою умовою для нової післявоєнної національної і громадянської ідентичності українців» [2, с. 153].

Вважаємо, що реалізація політики пам'яті за сучасних умов, як один із напрямів державної політики в Україні, має здійснюватися комплексно, враховувати реальний стан історичної пам'яті українського суспільства та спиратися на результати наукових напрацювань. Погоджуємося із думкою В. Кривошеї про те, що основу такої політики має становити принцип рівності і протидії всім формам дискримінації моделей пам'яті, незалежно від етнічного, політичного, ідеологічного, релігійного джерела їх виникнення [26, с. 35]. Також, як і А. Сушко [27, с. 45], важливими принципами політики пам'яті в Україні вважаємо: а) відповідність завданням суспільного розвитку; б) узгодженість стратегій реалізації різними суб'єктами політичного процесу; в) врахування стану колективної свідомості, неофіційного рівня історичної пам'яті; г) врахування об'єктивних здобутків історичної науки. Крім зазначеного, вважаємо, що ключовою подією, яка має формувати зміст політики пам'яті для всіх суб'єктів її визначення та реалізації за сучасних умов, має стати героїчний спротив Сил оборони всього українського народу збройній агресії рф проти України та вшанування героїв цієї війни.

У цілому, враховуючи воєнні реалії сьогодення, висновки щодо успішності формування національної пам'яті в Україні останніми роками робити доволі проблематично. Проте важливим вважаємо акцентувати на необхідності подальших зусиль і

нових просвітницьких проєктів із популяризації та об'єктивного висвітлення історії творення української державності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті:

1. Обґрунтовано важливість вивчення проблем історичної пам'яті та політики історичної (національної) пам'яті сьогодні, у період ведення росією проти України збройної агресії та інформаційної війни, виявом якої є перенесення протистояння у сферу суспільної свідомості та колективної історичної пам'яті. Доведено, що зазначене обумовлене роллю, яку відіграють історична пам'ять та політика історичної (національної) пам'яті у процесах національної ідентифікації, націє- та державотворення, забезпечення національної безпеки, визначення політичного майбутнього Української держави та української нації.

2. Проаналізовано основні підходи до поняття історичної пам'яті та запропоновано його розуміння як відображених у колективній свідомості знань і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює та зберігає своє минуле.

3. Запропоновано розуміння поняття політики історичної (національної) пам'яті як сукупності соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого, актуалізованих сучасним політичним контекстом. Доведено, що у сучасних демократіях формування (конструювання) політики пам'яті є одним із напрямів державної політики. Доведено, що політика історичної (національної) пам'яті об'єктивується у формі законодавства, стратегій, концепцій, які визначають способи відтворення минулих подій або пам'яті у суспільстві, інкорпорує у політичні декларації, урядові програми, пам'ятні практики, меморіальні об'єкти. Призначенням політики пам'яті є формування колективної інтерпретації минулого та визначення певних подій, символів чи особистостей, які необхідно вшановувати в суспільстві.

4. Обґрунтовано, що наявний в сучасному українському соціумі кризовий стан історичної пам'яті, сукупно із недоліками та прогалинами в минулій реалізації політики історичної (національної) пам'яті, особливо, за умов інформаційної війни та впливу ворожої пропаганди, можуть перешкоджати єдності суспільства, спричинити серйозну загрозу суспільній злагоді та національній безпеці.

5. Акцентовано на пріоритетності завдання для державних органів та громадянського суспільства формування консолідованої моделі історичної (національної) пам'яті та зазначено, що така політика повинна бути виваженою, враховувати сучасні

реалії та спиратися на міцну законодавчу основу. Доведено, що в умовах триваючої війни України із російським агресором політика історичної (національної) пам'яті має ґрунтуватися на попередньому та новітньому досвіді боротьби українського народу проти російського колоніалізму та агресії, а також на історичних фактах, подіях, персоналіях, символах, які громадяни України вважають важливими в контексті державотворення та забезпечення національної безпеки незалежно від історичного, політичного, соціального контексту їх формування. Акцентовано на важливості такої складової політики національної пам'яті, як вшанування і повага до героїв і героїнь триваючої війни.

Перспективами подальших досліджень визначено розширення наукових підходів до вивчення особливостей історичної пам'яті української нації та політики історичної (національної) пам'яті в Україні, з тим, щоб прискорити формування їх консолідованих, об'єктивних, несуперечливих моделей. Зокрема, подальшого дослідження потребують основні стратегії і механізми, які використовуються для конструювання національної пам'яті, а також оцінка їх впливу на стан національної і державної безпеки.

Список використаних джерел

1. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 20 лют. 2024 р.) Київ: ННІ публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024. С. 27–29.
2. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання політики національної пам'яті: ідеї, смисли, акценти. *Політичні дослідження*. 2024. № 1 (7). С. 135–158. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-7>.
3. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.
4. Нагорна Л. П. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.
5. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2019. 144 с.
6. Готра О. Історична пам'ять як чинник формування ідентичності. *INTERMARUM: історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 143–155.
7. Дічек Н. П. У контексті державної політики пам'яті в Україні: до прогресу національного духу. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2023. № 5(1), 1–6. DOI:<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122>.
8. Ковальська-Павелко І. «Війни пам'яті» як ключовий чинник формування державної політики пам'яті в сучасній Україні. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 3 (35). С 7–26.
9. Пугач А. В. Формування історичної пам'яті: освітні практики фактчекінгу для учнів старшої школи. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: виміри історичної пам'яті (український і зарубіжний дискурси)*: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. / ред. кол.: Топузов О. М., Сисоєва С. О., Дічек Н. П.; Култаєва М. Д.; Ладоня К. Ю. / за наук. ред. Н. П. Дічек; 30 травня 2024 р., м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2024. С. 148–152.
10. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Історія*. 2023. Вип. 14 (56). С. 185–196.
11. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посібник / В. М. Литвин, В. І. Гусєв, А. Г. Слюсаренко та ін. Київ: Вища школа, 2002. 616 с.
12. Удод О. А. Історична пам'ять. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2021. 773 с. URL: <https://surl.li/ybnsbi> (дата звернення: 06.03.2025).
13. Яковенко Н. М. Нова доба – нові підручники. Про потребу дискусії над підручниками з історії України. *Історія та правознавство*. 2006. № 2. С. 2–4.
14. Артюх В. О. Що таке історична пам'ять? *Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм: матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції*, м. Суми, 19–20 квітня 2013 р. Суми : СумДУ, 2013. С. 3–9.
15. Експертна доповідь «Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку». Київ: Славутич-Дельфін ТОВ, 2007. 255 с.
16. Закон України: «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII (2469-19). URL: <https://surl.li/xugqur> (дата звернення: 12.03.2025).
17. Глазов О. В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. *Політологія. Наукові праці*. 2011. Вип. 143, Т. 155. С. 42–46.
18. Кондратьєв Я. Ю., Ліпкан В. А. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 20 с.

19. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С., Яковенко О. О. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях : словник. Київ : Текст, 2006. 256 с.
20. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
21. Закон України: «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 23.09.2024 № 2265-IX. URL: <https://surl.luh.gov.ua/yezre> (дата звернення: 20.02.2025).
22. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 15.06.2023р. № 3005-IX (2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
23. Закон України «Про географічні назви» щодо удосконалення діяльності, пов'язаної із встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв від 20.09.2022 р. № 2601-IX (2022). <https://surl.luh.gov.ua/cmtixr> (дата звернення: 20.02.2025).
24. Бачення України 2030: соціально-гуманітарна сфера. (2023). UAREforms. URL: <https://uareforms.org/visions/new-vision-640>. (дата звернення 05.03.2025).
25. Король С. «За 2022 рік в Україні перейменували 10 000 топонімів». Портал «ЛІГА. Life». URL: <https://surl.luh.gov.ua/wqrhaj> (дата звернення 20.02.2025).
26. Кривошея В. В. Моделі пам'яті і державна політика пам'яті. *Національна та історична пам'ять*. 2021. Вип. 1. С. 26–37.
27. Сушко А. І. Проблеми формування культури історичної пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 13. С. 43–46.
- discourses, reflections]. Kyiv: IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 328 p. [in Ukrainian].
4. Nahorna, L. (2014). *Istorychna kultura: kontsept, informatsiyni resurs, refleksyynyi potentsial* [Historical culture: concept, information resource, reflexive potential]. Kyiv: IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 382 p. [in Ukrainian].
5. Polityka istorychnoyi pamiaty v konteksti natsionalnoyi bezpeky Ukrainy: analit. dopovid (2019). [The policy of historical memory in the context of national security of Ukraine: analytical report] / za red. V. M. Yablonskoho. Kyiv: NISD. 144 p. [in Ukrainian].
6. Hotra, O. (2025). *Istorychna pamiat yak chynnyk formuvannya identychnosti*. [Historical memory as a factor in the formation of identity]. *INTERMARUM: istoriya, polityka, kultura*. Vol. 2. pp. 143–155 [in Ukrainian].
7. Dichek, N. P. (2023). *U konteksti derzhavnoyi polityky pamyati v Ukraini: do prohresu natsionalnoho dukhu* [In the context of the state policy of memory in Ukraine: to the progress of the national spirit]: *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrainy*, No 5(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122> [in Ukrainian].
8. Kovalska-Pavelko, I. (2022). «Viiny pamiaty» yak kliuchovyi chynnyk formuvannya derzhavnoi polityky pam'iaty v suchasni Ukraini [«Memory wars» as a key factor in the formation of state memory policy in modern Ukraine]. *Krakovskie Studia Malopolskie*, No 3 (35). pp. 7–26. [in Ukrainian].
9. Puhach, A. V. (2024). *Formuvannya istorychnoyi pamiaty: osvitni praktyky faktchekinhu dlia uchniv starshoi shkoly*. *Istoriya ta filosofiya osvity v nezalezhnyi Ukraini: vymiry istorychnoyi pamiaty (ukrayinsky i zarubizhnyi dyskursy)* [Formation of historical memory: educational practices of fact-checking for high school students. History and philosophy of education in independent Ukraine: dimensions of historical memory (Ukrainian and foreign discourses)] : zb. materialiv Vseukrayinskoj nauk.-prakt. konf. / red. kol.: Topuzov O. M., Sysoyeva S. O., Dichek N. P., Kulta'yeva M. D., Ladonya K.YU. / za nauk. red. N. P. Dichek; 30.05.2024, Kyiv, Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy. Kyiv: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy, 2024. pp.148–152.
10. Kuzminets, N., Stadnyk, O., Bukina, T. (2023). *Vplyv istorychnoyi pamiaty ukrayintsiv na podii sohodennia* [The influence of the historical memory of Ukrainians on today's events]. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya: Istoriya*. Vol. 14(56). pp. 185–196 [in Ukrainian].
11. *Istorychna nauka: terminolohichnyy i ponyatiynyy dovidnyk* [Historical science: terminological and conceptual guide]: Navch. posibnyk / V. M. Lytvyn,

References

1. Vasylevska, T., Bevz, T. *Konstruiuvannya natsionalnoi pamiaty: v tenetakh kontraversiynosti* [Construction of national memory: in tenets of controversy]. *Publichne upravlinnia v Ukraini: istorychnyi dosvid ta perspektyvy rozvytku : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Kyiv, 20.02.2024) Kyiv: NNI publichnoho upravlinnia ta derzhavnoi sluzhby Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 2024. С. 27–29 [in Ukrainian].
2. Vasylevska, T., Bevz, T. (2024). *Konstruiuvannya polityky natsionalnoi pamiaty: idei, smysly, aktsenty* [Constructing a Policy of National Memory: Ideas, Meanings, Accents. Political Studies]. *Political research*. № 1 (7). 135–158 [in Ukrainian].
3. Nahorna, L. (2012). *Istorychna pamiat: teorii, dyskursy, refleksii* [Historical memory: theories,

V. I. Husev, A. H. Slyusarenko ta in. Kyiv: Vyshcha shkola, 2002. 616 p. [in Ukrainian].

12. Udod, O. A. Istorychna pamiat. Entsyklopediya istoriyi Ukrainy: Dodatkovyy tom. Knyha 1: A–Я [Historical memory. Encyclopedia of the history of Ukraine: Additional volume]. Kn. 1: A–Я. Kyiv: «Naukova dumka». 773 p. URL: <https://surl.li/ybnsbi> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

13. Yakovenko, N. M. (2006). Nova doba – novi pidruchnyky. Pro potrebu diskusii nad pidruchnykamy z istorii Ukrainy [New era – new textbooks. On the need for a discussion on textbooks on the history of Ukraine]. *Istoriia ta pravoznavstvo*. No 2. pp. 2–4 [in Ukrainian]

14. Artyukh, V. O. (2013). Shcho take istorychna pamiat? [What is historical memory?] *Humanizm. Trans-humanizm. Posthumanizm: materialy dopovidey ta vystupiv Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi*, Sumy, 19–20 kvitnya 2013 Sumy : SumDU, pp. 3–9 [in Ukrainian].

15. Ekspertna dopovid «Ukrayina v 2006 rotsi: vnutrishnye i zovnishnye stanovyshe ta perspektyvy rozvytku» [Ukraine in 2006: internal and external situation and development prospects.]. Kyiv: Slavutych-Delfin TOV, 2007. 255 pp. [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy» vid 21.06.2018 № 2469-VIII (2469-19) [Law of Ukraine «On the National Security of Ukraine» service dated 21.06.2018 № 2469-VIII (2469-19)]. Retrieved from: <https://surl.li/xugqyp> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

17. Hlazov, O. V. (2011). *Natsionalna bezpeka: sutnist, oznaky, kontsepsiya ta heopolitychni chynnyky* [National security: essence, signs, concept and geopolitical factors]. *Politolohiya. Naukovi pratsi*. Vol. 143, Is. 155. pp. 42–46 [in Ukrainian].

18. Kondratyev, Ya.Yu., Lipkan V. A. (2003). Kontsepsiya natsionalnoi bezpeky Ukrainy: teoretyko-pravovi aspekty zarubizhnoho dosvidu. Kyiv: Natsionalna akademiya vnutrishnikh sprav Ukrainy, 20 p. [in Ukrainian].

19. Lipkan, V. A., Lipkan, O. S., Yakovenko, O. O. (2006). Natsionalna i mizhnarodna bezpeka u vyznachenniakh ta poniattiakh: slovnyk. Kyiv: Tekst, 256 p. [in Ukrainian].

20. Konstytutsia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR), 1996, No 30, part 141.

21. Zakon Ukrainy: «Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symvoliky voiennoho vtorhнення rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu» vid 23.09.2024 No. 2265-IX

[Law of Ukraine: «On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine» service dated 23.09.2024 No. 2265-IX]. Retrieved from: <https://surl.li/yhezre> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

22. Zakon Ukrainy: «Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoï polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii vid No. 3005-IX» [Law of Ukraine: «On condemnation and prohibition of propaganda of russian imperial policy in Ukraine and decolonization of toponymy» service dated: 15.06.2023 No. 3005-IX]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

23. Zakon Ukrainy: «Pro heohrafichni nazvy shchodo udoskonalennia diialnosti, pov'iazanoi iz vstanovlenniam, unormuvanniam, oblikom, reiestratsiieiu, vykorystanniam ta zberezheniam heohrafichnykh nazv» vid 20.09.2022 № 2601-IX [Law of Ukraine: «On Amendments to the Law of Ukraine On Geographical Names regarding the improvement of activities related to the establishment, normalization, accounting, registration, use and preservation of geographical names» service dated: 20.09.2022 No 2601-IX]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2601-20#Text> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

24. Bachennia Ukrainy 2030: sotsialno-humanitarna sfera [Vision of Ukraine 2030: social and humanitarian sphere]. UAReforms. Retrieved from: <https://uareforms.org/visions/newvision-640> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

25. Korol, S. «Za 2022 rik v Ukraini pereymenuvally 10 000 toponimiv» [«In 2022, 10,000 toponyms were renamed in Ukraine»]. Portal «LIHA. Life». Retrieved from: <https://surl.li/cc/wqrhaj> (accessed 20 February 2025) [in Ukrainian].

26. Kryvosheia, V. V. (2021). *Modeli pamiaty i derzhavna polityka pamiaty* [Models of memory and state policy of memory]. *Natsionalna ta istorychna pamiat*. 2011. № 1. pp. 26–37 [in Ukrainian].

27. Sushko, A. I. (2017). *Problemy formuvannya kultury istorychnoyi pamiaty v osvitiomu protsesi* [Problems of forming a culture of historical memory in the educational process]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. No 13. pp. 43–46 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції / Received: 16.03.2025

Прорецензовано / Revised: 23.03.2025

Схвалено до друку / Accepted: 30.04.2025

Druchek Olena

Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor,
Professor of the Department of Legal Support
and Law Enforcement
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

HISTORICAL (NATIONAL) MEMORY POLICY IN THE CONTEXT OF SECURITY PROBLEMS IN UKRAINE

The article substantiates the importance of studying the problems of historical memory and the politics of historical (national) memory today, during the period of Russia's armed aggression and information war against Ukraine, the manifestation of which is the transfer of the confrontation into the sphere of public consciousness and collective historical memory. It is proved that the above is due to the role played by historical memory and the policy of historical (national) memory in the processes of national identification, nation-building and state-building, ensuring national security, determining the political future of the Ukrainian the state and the Ukrainian nation.

The main approaches to the concept of historical memory are analyzed and its understanding is proposed as reflected in the collective consciousness of knowledge and reflection on events, traditions, ideas and theories, with the help of which the people (ethnic community) realizes and preserves its past.

An understanding of the concept of the policy of historical (national) memory as a set of social practices aimed at the representation (modification) of certain images of the common past, actualized by the modern political context, is proposed. It has been proven that in modern democracies, the formation (construction) of memory policy is one of the directions of state policy. It is proven that the policy of historical (national) memory is objectified in the form of legislation, strategies, concepts that determine the ways of reproducing past events or memory in society, being incorporated into political declarations, government programs, commemorative practices, memorial objects. The purpose of the politics of memory is to form a collective interpretation

of the past and to identify certain events, symbols or personalities that should be commemorated in society.

It is substantiated that the crisis state of historical memory in modern Ukrainian society, together with the shortcomings and gaps in the past implementation of the policy of historical (national) memory, especially under the conditions of information warfare and the influence of hostile propaganda, can hinder the unity of society, cause a serious threat to social harmony and national security.

Emphasis is placed on the priority of the task for state bodies and civil society of forming a consolidated model of historical (national) memory, and it is stated that such a policy should be balanced, take into account modern realities and be based on a strong legislative basis. It has been proven that in the conditions of Ukraine's ongoing war with the Russian aggressor, the policy of historical (national) memory should be based on the previous and recent experience of the struggle of the Ukrainian people against Russian colonialism and aggression, as well as on historical facts, events, personalities, symbols that citizens of Ukraine consider important in the context of state formation and ensuring national security, regardless of the historical, political, and social context of their formation. Emphasis is placed on the importance of such a component of the policy of national memory as honoring and respecting the heroes and heroines of the ongoing war.

As the prospects for further research, the expansion of scientific approaches to the study of the peculiarities of the historical memory of the Ukrainian nation and the policy of historical (national) memory in Ukraine, in order to accelerate the formation of their consolidated, objective, non-controversial models, is defined. It was emphasized that the main strategies and mechanisms used for the construction of national memory, as well as an assessment of their impact on the state of national and state security, require further research.

Key words: *historical memory, policy of historical (national) memory, national security, public consensus, consolidated model.*